

Korra ja kaose ristumise väljal

SULEV KUUSE, KÄRT SUMMATAVET

Tartu ülikooli (TÜ) loodusteaduste valdkonna mitme insituudi kuluuriklubide algatusel tekkis 2023. aasta alul mõte luua ürituste sari „Kord ja kaos“.

Tänavuse aasta alul korraldatigi sellest ajendatuna TÜ raamatukogus näitus mitmekülgse kunstniku, TÜ rahvusmõtte auhinna laureaadi Kaljo Põllu 90. sünniaastapäeva puhul. Samast näitusest kantud esimene kõnekoosolek ja arutlusürituse esimene sümposium „Igavene tagasitulek. Kust me tulime. Kes me oleme. Kuhu läheme“ olid pühendatud soome-ugri teemadele.

Ürituste sarja teine sümposium „Maailma tähendusest“ käsitles semiootika ja märgikeele tahke, mängides mõttega märgilisest maailmast, vaadelduna semiootiku, bioloogi, filoloogi, balleti-artisti ja astrofüüsiku silmade läbi.

Aprillis peetud semiootikasümposiumi peaesineja, TÜ biosemiootika professor Kalevi Kull kõneles semiootikast kui teadusest, mis uurib tähendusloomet. Tema ettekanne käsitles ülevaadet Tartu semiootikakoolkonna sünnist ja mõjust, mida on biosemiootika arengule avaldanud baltisaksa teadlased (näiteks D. G. Balk, Fr. W. Parrot, M. H. Rathke jt). Erilist tähelepanu pööras Kull Jakob von Uexkylli töödele – tema „funktsiooniringi“ ja „omailma“ käsitlustele –, mis andsid suure tõuke biosemiootika arengule. Ta käsitles ka Jan Baudouin de Courtenay'd, Balduin Kusbocki, Huno Rätseppa jt, kes olid teerajajad Juri Lotmani kultuurisemiootika lähtekohtade väljatöötamisel. Lotmani kui Tartu-Moskva semiootikakoolkonna rajaja kasutusele võetud mõiste semiosfäär – tähendusloome väli – võimaldab aru saada tähenduse märgisüsteemist.

Tähenduse eri vormidel peatudes jõudis Kull tõdemusele, et maailma mõistmisel on väga oluline tunda ära semioos ehk tõlgenduste süsteem ning seda mõtestada. Üksnes võimalusi kaaludes suudab mõtleval olend ehk inimene luua vastuolusid, aga teisalt ka neid lahendada.

Püüe mõista maailma saab alguse kodust ja emakeelest. Seepärast tõstis TÜ eesti keele professor Birute Klaas-Lang oma ettekandes esile, et koos keelekorraldusega tuleks korda teha meie terminimaastik, mis on omakeel-

ses teaduses väga tähtis. Terminiloomel on tema sõnul tähtis, sest üksnes ühine terminikasutus võimaldab eri alade inimestel mõtestada maailma ühtemoodi – see on üks osa semiosfääri paljususest. Klaas-Lang viitas sellele, et keelekorraldus ei saa olla üksnes kosmeetiline parandus, vaid pidev ja üldine terve organismi (ühiskonna) muutumine, kus keel saab kõnetada kõiki: vaid sel moel on võimalik hoida väikekeelte elujõulisust.

Semiootika magistrakraadiga balleti-artist Triinu Upkin kõneles isiklikest kogemustest põhjal balletikeele märksüsteemidest, tunnetusest ja määrangutest

Kunstinäitused Tartu ülikooli seitsmes majas

Tartu ülikooli (TÜ) seitse galeriid on algatanud ühise näituste ja ürituste sarja „Kord ja kaos“, et süvendada koostööd, suurendada teaduse ja kunstide omavahelist sünergia ning leida uusi võimalusi, kuidas üksteist inspireerida. Ühistöö sünnile on kaasa aidanud eri õppehoonetes – Delta majas, Physicumis, Omicumis, TÜ raamatukogus, Philosophicumis, Tõravere observatooriumis ja Oecologicumis – iseseisvalt tegutsevate galeriide kogemus ja veendumus, et nüüdisaegses vajakse täppisteadmisi, aga ka eksperimenterimist ja loominguulist vabadust.

Ürituste sarja „Kord ja kaos“ teemad on soome-ugri, semiootika, geomeetria ja universum. Need teemad seovad erilaadseid teadusvaldkondi kunstiga kõige laiemas mõttes ning toetuvad ülikooli tippteadlaste pädevusele. Sari pakub ka edaspidi teadlaste-kunstnike dialooge, vestlusi ja kultuuriklubi teemaseminare ja kunstiuuritusi ning ühiselt ettevalmistatud näitusi.

Sarja idee algatajad on Kärt Summatavet (arvutiteaduse instituut, Delta), Jaak Kikas (Physicum), Sulev Kuuse (Omicum), Krista Aru ja Lilian Mengel (TÜ raamatukogu), Maarja Nõmmik (Philosophicum), Maret Einasto ja Marja-Liisa Plats (Tõravere observatoorium) ning Maarja Öpik (Oecologicum). •

(individuaalsus), tuginedes balleti kui suure rühma töö eripäradele (kollektiivsus). Nende kahe poole – individuaalse ja kollektiivse – vahekorraldust kujunebki balleti kui kunsti kooshoidev side.

TÜ rakubioloogia professor Toivo Maimets vaatles pärilikkuse eri tahkusi. Ta osutas seejuures, et kõige muu kõrval on eluslooduse mõtestamisel tähtis kultuuritaust ja kultuurilised muutused eri märgisüsteemides.

Loodusajakirjanik Juhani Püttsepp kõneles hundist ja tema olemusest inimese mõtetes, kirja- ja helikunstmis. Ta nentis, et kui inimene kaotab sideme loodusega, siis kaob meie maastikest ka hundiulgu. Nii vaesub meie mõttemaailm, muutub tundeelu ja kaob võime huvituda meie ürgsest loodusest.

Astrofüüsik ja teadusfilosoof Enn Kasak käsitles kvandilise maailma semiootika teemasid, püüdes mõtestada objekti kui semiootilist nähtust. Kuna ruum koosneb gravitatsiooni- kvantidest, aeg ruumikvantide keskmistatud protsessidest ja osakesed ruumis on väljade kvandid, saab tema sõnul öelda, et maailm koosneb täielikult ja ainult kvantväljadest.

Kultuuriklubide kolmas sümposium „Maailma geomeetria – geomeetriline maailm“ toimub 25. septembril TÜ raamatukogus. Kõnelema on lubanud tulla Laur Järv (üldrelatiivsusteooria geomeetria), Jaak Kikas (kvaasikristallid), Toivo Maimets (Alan Turing ja loomade nahamuustrid ehk muustrid looduses), Tiina Kraav (matemaatiline volimine), Elnara Taidre (geomeetrilised märgid Tõnis Vindi kunstikontseptsioonis), Arne Maasik (geomeetria ja metafüüsika) ning Kärt Summatavet (mõtted kunsti ja teaduse ühisväljalt: kaootiline kord, korrastatud kaos).

Sarja neljas sümposium uurib selle aasta lõpus universumit.

Sulev Kuuse, Tartu ülikooli molekulaar- ja rakubioloogia instituudi nn Omicumi galerii eestvedaja.

Kärt Summatavet, Tartu ülikooli arvutiteaduste instituudi nn Delta galerii eestvedaja..

Tartu Ülikooli teadust ja kunsti ühendava ürituste sarja „Kord ja kaos“ avamine TÜ raamatukogu konverentsisaalis 1. veebruaril 2024 kell 11.00.

I sümposium - soome-ugri

“Igavene tagasitulek. Kust me tulime. Kes me oleme. Kuhu läheme”

Kaljo Põllu 90. sünniaastapäevale pühendatud näitus Tartu Ülikooli raamatukogu näituste saalis 25. jaanuar - 31.märts 2024.

Kaljo Põllu. Teekond valgustumisse. Sarjast "Kirkastumine". Metsotinto 1992

Tartu Ülikooli teadust ja kunsti ühendava ürituste sarja „Kord ja kaos“

II sümposium - semiootika

Maailma tähendusest

10.04 kell 11.00

Tartu Ülikooli raamatukogu konverentsisaalis

Kaljo Põllu. Maailm nagu pada. Sarjast Kodalased. Metsotinto 1974

III sümposium

Maailma geomeetria -
geomeetiline
maailm

25.september 2024
Tartu Ülikooli raamatukogu
konverentsisaalis

